

महेशविक्रम शाहका कथामा विश्वदृष्टि

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत, नेपाली विषयमा
दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्रका लागि
निर्धारित पाठ्यांश ६०९ र ६१०
को प्रयोजनका निमित्त
प्रस्तुत

शोधप्रबन्ध

शोधार्थी

तुलसी घिमिरे

त्रि. वि. दर्ता न. ९-२-४११-१७८-२००७

दर्शनाचार्य तह

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७६

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको दर्शनाचार्य तह तैस्रो सत्रका विद्यार्थी श्री तुलसी घिमिरेले *महेशविक्रम शाहका कथामा विश्वदृष्टि* शीर्षकको शोधप्रबन्ध मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । म यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

प्रा.डा.ताराकान्त पाण्डेय

(शोधनिर्देशक)

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

मिति : २०७६/३/२

प्रतिबद्धतापत्र

मैले यस दर्शनाचार्यको शोधप्रबन्धमा मौलिक सामग्रीहरूको प्रयोग गरेको छु । यसमा समाविष्ट गरिएका सामग्रीहरूलाई अन्य प्रयोजनको लागि कुनै पनि लिखित वा विद्युतीय माध्यमहरूमा प्रकाशन र प्रसारण गर्ने काम गरेको छैन । यस शोधप्रबन्धमा प्रयोग भएका कुनै पनि सामग्रीहरूलाई मैले अनैतिक रूपबाट लिएको छैन ।

.....

तुलसी घिमिरे

मिति : २०७६/३/१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली दर्शनाचार्य तहकी छात्रा श्री तुलसी घिमिरेले दर्शनाचार्य तह तेस्रो सत्रको निर्धारित पाठ्यांश ६०९ र ६१० को आंशिक प्रयोजन परिपूर्तिका लागि तयार पार्नु भएको प्रस्तुत *महेशविक्रम शाहका कथामा विश्वदृष्टि* शीर्षकको शोधप्रबन्धको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ।

शोधप्रबन्ध मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम

.....

(विभागीयप्रमुख)

२. प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्

.....

(शोधविशेषज्ञ)

३. प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेय

.....

(शोधनिर्देशक)

४. प्रा.डा. दयाराम श्रेष्ठ

.....

(बाह्यपरीक्षक)

मिति : २०७६/३/२२

कृतज्ञताज्ञापन

महेशविक्रम शाहका कथामा विश्वदृष्टि शीर्षकको प्रस्तुत शोधप्रबन्ध मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग दर्शनाचार्य तह तेस्रो सत्र शोधप्रबन्ध नवौं र दसौं (६०९ र ६१०) पत्रको प्रयोजनार्थ तयार पारेको हुँ । यस शोधकार्यमा प्राज्ञिक निर्देशन गर्नुहुने आदरणीय गुरु प्रा.डा. ताराकान्त पाण्डेयप्रति म कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा अन्तिम समयसम्म सल्लाह, सुझाव तथा प्राज्ञिक परामर्श दिई आन्तरिक मूल्याङ्कन गरिदिनुहुने प्रा. डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्प्रति म कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा सम्बन्धित शोध विषयसँग केन्द्रीत रही प्राज्ञिक परामर्श दिनुहुने यस विभागका विभागीय प्रमुख प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतमप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यस शोधप्रबन्धको अन्तिम मूल्याङ्कनगरी दिनुहुने प्रा.डा. दयाराम श्रेष्ठप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । यस शोधप्रबन्ध तयार गर्ने क्षणमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सल्लाह, सुझाव दिनुहुने यस विभागका सम्पूर्ण गुरुहरुप्रति म कृतज्ञ छु । यस शोधप्रबन्धको मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिदिने यस विभागको शोध मूल्याङ्कन समितिप्रति म कृतज्ञ छु । शोधप्रबन्ध तयार गर्ने सन्दर्भमा उत्प्रेरणा दिई सहयोग गर्नुहुने बुवाआमाप्रति म कृतज्ञ छु ।

प्रस्तुत शोधप्रबन्ध तयार गर्दाको समयमा सल्लाह दिनुहुने नारायण रुपाखेती एवं सहपाठी मित्रहरुलाई धन्यवाद दिन्छु । शोधप्रबन्ध तयार गर्ने क्रममा सहयोग गर्नुहुने इन्द्रमणि पौडेललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा यो शोधप्रबन्ध टङ्कन गरिदिनुहुने घनश्याम पौडेललाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

.....

तुलसी घिमिरे

क्रमाङ्क : १८

दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्र

मिति : २०७६/०३/२२

विषयसूची

परिच्छेद एक

शोधपरिचय

१.१ विषयपरिचय	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ शोधको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	७
१.६ शोधको सीमा	७
१.७ शोधविधि	७
१.८ शोधप्रबन्धको रूपरेखा	९

परिच्छेद दुई

महेशविक्रम शाहका कथामा सामाजिक संरचना

२.१ विषयपरिचय	११
२.२ सामाजिक संरचनाको सैद्धान्तिक स्वरूप	११
२.३ 'सटाहा' सङ्ग्रहका कथामा सामाजिक संरचना	१४
२.३.१ नेपाली समाजको सामाजिक संरचना	१५
२.३.२ विदेशी समाजको सामाजिक संरचना	२१
२.४ 'सिपाहीकी स्वास्नी' सङ्ग्रहका कथामा सामाजिक संरचना	२३
२.४.१ नेपाली समाजको सामाजिक संरचना	२४
२.४.२ विदेशी समाजको सामाजिक संरचना	३०
२.५ 'अफ्रिकन अमिगो' सङ्ग्रहका कथामा सामाजिक संरचना	३२
२.५.१ नेपाली समाजको सामाजिक संरचना	३३
२.५.२ विदेशी समाजको सामाजिक संरचना	३९
२.६ 'छापामारको छोरो' सङ्ग्रहका कथामा सामाजिक संरचना	४१
२.६.१ नेपाली समाजको सामाजिक संरचना	४२
२.६.२ विदेशी समाजको सामाजिक संरचना	५२

२.७ 'काठमाडौंमा कामरेड' सङ्ग्रहका कथामा सामाजिक संरचना	५३
२.७.१ नेपाली समाजको सामाजिक संरचना	५३
२.८ 'ज्याक्सन हाइट' सङ्ग्रहका कथामा सामाजिक संरचना	५७
२.८.१ विदेशी समाजको सामाजिक संरचना	५८
२.९ 'भुइँखाट' सङ्ग्रहका कथामा सामाजिक संरचना	६७
२.९.१ नेपाली समाजको सामाजिक संरचना	६८
२.९.२ विदेशी समाजको सामाजिक संरचना	७३
२.१० निष्कर्ष	७४

परिच्छेद तीन

महेशविक्रम शाहका कथामा अभिव्यक्त वर्गीय विश्वदृष्टि

३.१ विषयपरिचय	७५
३.२ विश्वदृष्टिको सैद्धान्तिक स्वरूप	७५
३.३ 'सटाहा' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त वर्गीय विश्वदृष्टि	७७
३.४ 'सिपाहीकी स्वास्नी' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त वर्गीय विश्वदृष्टि	८२
३.५ 'अफ्रिकन अमिगो' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त वर्गीय विश्वदृष्टि	८७
३.६ 'छापामारको छोरो' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त वर्गीय विश्वदृष्टि	९१
३.७ 'काठमाडौंमा कामरेड' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त वर्गीय विश्वदृष्टि	९८
३.८ 'ज्याक्सन हाइट' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त वर्गीय विश्वदृष्टि	१०७
३.९ 'भुइँखाट' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त वर्गीय विश्वदृष्टि	१११
३.१० निष्कर्ष	११७

परिच्छेद चार

महेशविक्रम शाहका कथामा अभिव्यक्त समुदायगत विश्वदृष्टि

४.१ विषयपरिचय	११९
४.२ 'सटाहा' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त समुदायगत विश्वदृष्टि	११९

४.३ 'सिपाहीकी स्वास्नी' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त समुदायगत विश्वदृष्टि	१२१
४.४ 'अफ्रिकन अमिगो' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त समुदायगत विश्वदृष्टि	१२२
४.५ 'ज्याक्सन हाइट' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त समुदायगत विश्वदृष्टि	१२५
४.६ 'भुइँखाट' सङ्ग्रहका कथामा अभिव्यक्त समुदायगत विश्वदृष्टि	१२६
४.७ निष्कर्ष	१२८

परिच्छेद पाँच

सारांश तथा निष्कर्ष

५.१ सारांश	१२९
५.२ निष्कर्ष	१३०
सन्दर्भ सामग्री सूची	१३३

महेशविक्रम शाहका कथामा विश्वदृष्टि

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत, नेपाली विषयमा
दर्शनाचार्य तह, तेस्रो सत्रका लागि
निर्धारित पाठयांश ६०५ र ६१०
को प्रयोजनका निमित्त
प्रस्तुत

शोधप्रबन्ध

शोधार्थी

तुलसी धिमिरे

त्रि. वि. दर्ता न. ५-२-४११-१७८-२००७

दर्शनाचार्य तह

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७६